

SPROGMUSEET

Redaktør: Ole Stig Andersen

Rusinerne

 Af [Uffe Andersen](#) 21. marts 2010 • I kategorien [Enkeltprog](#)

[Prešov](#) er den tredjestørste by i dagens [Slovakiet](#) og har spillet en vigtig rolle i regionens historie. Men Prešov står også ud på andre måder.

Fra dét, at den engelske dronning i sin krone bærer en opal fra den berømte mine ved Prešov. Over, at den amerikanske ti-dollar-seddel er underskrevet af Michal Bosak – en af Prešovs utallige emigrerede. Og til, at man i Prešovs græsk-katolske kirke har den ene af verdens fire kopier af det berømte 'Jesu ligklæde' i Torino.

Rusinerne lever i grænseområderne mellem Slovakiet, Polen, Ukraine og Rumænien. Der er også et rusinsk mindretal i Vojvodina i Serbien og i Slavonien i Kroatien, syd for kortet.

Centraleuropæisk kultur

Og netop den græsk-katolske kirke er centrum for det, der i dag burde sætte Prešov på listen over verdens kulturarv.

Prešov var engang det nærmeste, man kom religiøs frihed i det stærkt katolske [habsburgske imperium](#) – hvad 'de frie fugle', der er ved at gå til ro i et lavt træts tætte grenværk ved Prešovs Hlavna Ulica, dvs. Hovedgaden, måske kan symbolisere.

Mens [modreformationen](#) jagtede 'kættere' i det meste af resten af riget, byggede man her i dets østlige udkant – omkring tyve skridt fra fuglene i træet – en stor lutheransk kirke, i byens centrum og lige ved siden af den katolske kirke.

Det var midt i 1600-tallet – men snart efter kom modreformationen til Prešov ... så måske er det meget passende, at de frie fugle nu går til ro.

Den religiøse retlining kulminerede, da 24 af Prešovs ledende borgere blev hængt lige her, hvor fuglene gør sig klar til natten.

Det var i 1687, og hele sagen blev kørt af Pavens udsending i Wien, Grev Caraffa – som der nu er indbygget en statue af i muren på den gamle protestantiske skole en halv snes meter væk. Det er et tendentiøst portræt af en skummel Caraffa med en bekuttet boddél lænende sig over skulderen – men alligevel er det lidt sært, at byens protestanter har valgt at holde Caraffas navn i live i stedet for nogle af deres 'egne', som han fik henrettet.

Ved siden af det lille torv, hvor protestanterne blev henrettet, er i dag et af byens vigtigste busstoppesteder. Og på den anden side af vejen ligger et af Prešovs mange nyrestaurerede borgerhuse. De ligger alle sammen på den pladsagtige hovedgade, som stort set udgør hele byens gamle bykerne, og et af de fineste er dét, hvor Ferenc Rákóczi boede i en periode. Rákóczi ledede det store ungarske oprør mod habsburgerne i begyndelsen af 1700-tallet.

Historien går slag i slag gennem Prešov. Lidt længere nede ligger rådhuset, hvor man i oktober 1918 udråbte Tjekkosllovakiet fra balkonen.

Nogle måneder senere indtog Béla Kuns Ungarske Røde Hær området og erklærede fra samme balkon Den Socialistiske Slovakiske Republik .. som kun fandtes i tre uger, før Tjekkosllovakiet genvandt området.

Og sådan når vi til det velbesøgte café-konditori, vi her er i. 'Victoria' ligger på den anden side gaden fra den historiske balkon – men kunne ligge i Wien, i bosniske Banja Luka, i Prag, det sydlige Polen eller serbiske Novi Sad. For Victoria repræsenterer – sammen med Hovedgadens facader – en 'centraleuropæisk kultur', der blev udbredt af det habsburgske imperium.

Dét imperium omfattede mange 'nationer' og folkeslag og kaldes derfor nogle gange 'multikulturelt'. Med det ord underforstår man i dag en vis ligeværdighed mellem de forskellige 'kulturer' – men dét var der ikke tale om i habsburgernes rige – eller i andre af de stater, Prešov har ligget i, for den sags skyld.

Rusinerne

Dét har ingen mærket bedre end det lille, hjemløse og endnu i dag tit benægtede folk, [rusinerne](#), der i dag bruger Prešov som kulturelt centrum.

Allerede i 60'erne trykte aviser i Prag og Bratislava Fedor Vicos karikaturtegninger – men efter Warszawa-pagtens invasion af Tjekkosllovakiet i '68, forbød man ham at udgive sit arbejde. Efter nogle år fik han lov at tegne for de aviser, der blev lavet og læst af landets rusinere – som dengang skulle kalde sig *ukrainere*.

Vico bor i [Prjasov](#) – som Prešov hedder på rusinsk – og har her inviteret på besøg i det lille værtshus, der er et slags forsamlingshus for rusinere. Rusinernes oprindelse er lidt af et mysterium – siger Vico – fordi

Seneste sprognyheder

4/5	Sprogforskerne fandt en skat i skoven politiken.dk
27/4	Lille indsats styrker små børns sprog www.dr.dk
26/4	Lad os komme det danske 'jantekomma' til livs politiken.dk
23/4	Ud med sproget - Berlingske Mener www.b.dk
20/4	Unikt runefund i centrum af Odense videnskab.dk
4/1	John Holm, Pioneer in Linguistics, Dies at 72 www.nytimes.com
10/8	Young women, give up the vocal fry and reclaim your strong female voice www.theguardian.com
20/5	Bill Funding Native Language Programs Passes mtpr.org
17/5	Sounds Of The Pilbara II: Songs In Language finishes recording - WAM - West Australian Music wam.org.au
13/5	Seven US Senators Introduce Bill to Promote Preservation of American Indian Languages - Native News Online nativenewsonline.net

FLEERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sproguseet.dk på et større kort

Mere i kategorien 'Enkeltprog'

Gagauzerna, en folkspillra med förnyad status
 Kelterne – Europas indianere
 Usbekisk arabisk – et besøg i landsbyen Jogari
 Moldavisk

Nye kommentarer

Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?
 Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish
 Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet
 Mads Haupt til Er det forkert at splitte sammensatte ord?
 Monica Scheuer til Jødiske efternavne
 jane til Jødiske efternavne
 InglÉS til Sprogene i Mozambique
 Birgit Eggert til Hvad er der blevet af Maren?
 Grethe Movsing til Hvad er der blevet af Maren?
 Henrik Klindt-Jensen til Ded borrihjolmska måled

Artikler om

Den rusinske karikaturtegner Fedor Vico (Foto: Michal Mañas, Wikimedia)

de aldrig har haft deres egen stat til at skrive deres historie, definere deres sprog, deres kultur, traditioner – og, ja, identitet.

Kirken

I stedet for en nationalstat er det den 'græsk-katolske kirke', der er blevet bærer af rusinernes identitet. Her tænder Petrov, der er rusin og i tyverne, et par vokslys i Prešovs afdeling af den.

Den græsk-katolske kirke blev i 1596 til som et kompromis mellem katolske regimer og nogle af deres ortodoks-kristne undersætter. Kompromisset blev dengang døbt 'den uniate kirke'.

'Uniat' eller 'forenende' er kirken på den måde, at den anerkender Paven i Rom som sit overhovede og som Guds repræsentant på Jorden – men alle ritualer og andre dogmer er ellers som i den ortodokse eller 'græske' kirke.

Både ortodokse og katolikker helligholder 'De dødes dag', som her markeres på Prešovs kirkegård, hvor mange gravsten bærer rusinske navne og kyrilliske bogstaver.

Andre af rusinernes ritualer er fremmede for slovakkerne – som brugen af oldslavisk – så at man kan sige, rusinerne i sig forener den katolske, vestlige og den ortodokse, østlige kristendom. Dvs.: I århundreder har rusinerne *forsøgt* at forene disse to tit modstridende og netop uforenelige størrelser i sig – øst og vest. Men begge to har set skævt til den rusinske hybrid.

Efter 2. Verdenskrig besluttede de kommunistiske myndigheder i både Ukraine og Tjekkoslaviet, at rusinerne simpelthen var en underafdeling af ukrainere – og i kirken viser rusinen Petrov her ét af resultaterne af den politik.

I en kiste i en niche i den græsk-katolske domkirke i Prešov ligger de jordiske rester af biskop Pavel Gojdic. Han var en af de græsk-katolikker, der efter 2. Verdenskrig nægtede at kalde sig 'ukrainere' og indruller sig i den ortodokse kirke. Mange blev arresteret – og Pavel Gojdic her døde i fængsel i 1960.

Da paven i 1995 besøgte området blev han kåret til helgen. Kirken har også igen fået tildelt en biskop – hvilket er godt, men ikke så godt, som det *kunne* have været, siger Petrov:

"Det er moderne tider: I dag har man tv og radio, og hver eneste dag hører den rusinske mand og kvinde slovakisk på radio og tv. Det er et stort problem for rusinerne.

Derhjemme taler jeg rusinsk – men her i byen taler jeg slovakisk. Jeg ville gerne tale mere rusinsk – og synges på rusinsk. Og læse rusinsk med det rigtige alfabet og ikke det latinske.

Jeg har ikke gået i rusinsk skole, men har selv lært mig det: Jeg er af en ny generation – 26-30 år – som ikke har lært alfabetet.

I det kommunistiske system lærte vi det russiske alfabet – hvilket for rusinerne var vældig godt. I dag lærer man kun engelsk, tysk, italiensk .. men ikke det rusinske alfabet, og dét er for min generation et problem"

Førhen var det underforstået, at en græsk-katolik var rusin – men sådan er det ikke mere. Århundreders fornægtelse – og fire årtier mellem 2. Verdenskrig og '89 med aktiv forfølgelse – har gjort, at mange rusiner er blevet assimileret.

Derfor er det i dag også langt fra hele menigheden i den græsk-katolske kirke, der er rusinere. Selv den biskop, paven indsatte i kirken, taler ikke rusinsk, og de fleste gudstjenester her i domkirken foregår på slovakisk.

Som Petrov siger:

"Det er et stort problem, at rusinerne ikke har noget land. Det er lige som med kurderne og baskerne, der ikke har noget land .. det er et stort problem"

Det er klart, at det er et problem for rusinerne, at de end ikke i det, der i fire århundreder har båret og bevaret deres nationale identitet – Kirken – kan regne med at høre deres eget sprog.

Men det egentlige problem er måske, at mange rusinere *ikke* synes, det er et problem. Rusinsk taler de derhjemme, mens de ude snakker slovakisk – eller polsk eller ukrainsk, alt efter hvilket land, de bor i.

'Sådan har det altid været', siger de. Men problemet er, at sådan kan det ikke blive ved at være ret meget længere. For rusinerne dør langsomt ud: de mister følelsen af at være rusinere, fordi de ikke bruger *det* rusinske i hverdagen.

Efter kommunismens fald kunne rusinske intellektuelle åbent tale for en 'national vækkelse' – 150 år efter, deres slovakiske, polsk og danske kolleger havde gjort det samme. Fedor Vico, som her 'spiller' en af sine tegninger, var en af dem: Med sine tegninger – der altid er på rusinsk – gjorde han f.eks. grin med rusinere, som ikke ville være ved deres egentlige identitet.

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk

Biblen bogstaver børn Danmark **Dansk** Dialekter

engelsk esperanto Formidling fransk identitet

konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk **Ord**

ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion

romanske sprog russisk Sjov skriftsprog sprogdød Sproggeografi

sprogkort **Sprogpolitik** sprogteknologi

svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale

Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
januar 2015	Ethnologue: Languages of the World
december 2014	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
november 2014	LL-Map: Language and Location
maj 2014	Minority Rights Group
marts 2014	Omniglot. Writing Systems and Languages of the World
februar 2014	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
oktober 2013	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
august 2013	
marts 2013	
januar 2013	
december 2012	
november 2012	
oktober 2012	
september 2012	
juli 2012	Bogstavlyd
juni 2012	Dansk sprognævn
maj 2012	Den danske ordbog
april 2012	Dialekt.dk
marts 2012	dk.kultur.sprog
februar 2012	Korpus.dk
januar 2012	Nye ord i dansk på nettet (NOID)
december 2011	Ordbog over det danske sprog
november 2011	Ordned. Dansk sprog i ordbøger og korpus
oktober 2011	Sproget.dk
september 2011	Svenska Akademien
august 2011	Ø (Schwa.dk)
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	

Samtidig arbejdede en gruppe lingvister i årene frem til 1995 på for første gang at *kodificere* det rusinske sprog – altså give det en retskrivning: en officiel, skreven form.

Dét var ikke sket før, fordi rusinerne altid har befundet sig langt fra Magten – endsige fra at få en egen *stat*. En stat har de bl.a. ikke fået, fordi de bor i et bjergrigt grænseområde, som stærkere magter – fra Rusland over habsburgerne til polakkerne – i forvejen har krigedes om.

Den videnskabelige *kodificering* gjorde rusinsk til 'et rigtigt sprog' – men løste ikke det egentlige problem. Dels er der i Slovakiet i dag kun ti skoler, hvor sproget bruges – og i Ukraine, hvor de fleste rusinere bor, findes de officielt stadig *ikke*. Ukrainerne ser rusinere som "en gren af den ukrainske eg", som det hedder.

Dét slogan sagde Vico engang sin mening om med en tegning af en rusin, som er *hængt* i denne 'gren på den ukrainske eg'. En storm af protester rejste sig fra Ukraine – og fra de rusinere, der faktisk *ser* sig som ukrainere.

Forvirringen er altså total. Endnu i dag sidder disse rusin-ukrainere – som de kalder sig – på den 'rusinske' radio i Prešov, som altså faktisk er ukrainsk.

Fedor Vico slår opgivende ud med armene:

"Det er ret tåbeligt, for historisk har der aldrig været ukrainere på denne side af Karpatherne" –

- siger han med henvisning til bjergkæden, der skiller Polen, Rumænien, Ukraine og Slovakiet. Men tåbeligt eller ej, så er mange forvirrede over, hvem de egentlig er.

F.eks. har en del af menigheden i den græsk-katolske kirke rusinsk som modersmål – men føler alligevel, at de tilhører den anden etnisk gruppe:

"Ved seneste folketælling sagde ca. 25.000 mennesker i Slovakiet, at de er rusinere – men sandsynligvis er der flere. Det interessante er nemlig, at over dobbelt så mange, 55.000, i samme optælling angav deres modermål til at være rusinsk".

Vico ryster sørgmodigt på hovedet. Og det *lyder* lidt schizofrent: som at have dansk som modersmål, men erklære sig for at være tysk.

Nogle overslag siger, der faktisk bor 120.000 rusinere i det østlige Slovakiet – men mange er ikke bevidste om, at 'de er anderledes' – eller *ønsker* ikke at være det.

Og hvorfor er det egentlig så vigtigt at bevare rusinerne?

"Hvorfor? Tja – hvorfor er det vigtigt at bevare danskerne?"

Min nu afdøde ven Turok mødte engang nogle amerikanere, der oprindeligt var rusinere og her fra området. De fortalte, at de var kommet for at se en af de gamle, rusinske trækirker ... de er unikke ved, at der ikke er brugt et eneste søm i dem.

De ville i kirken gerne bede en bøn på oldslavisk, for det er for rusinerne det traditionelle liturgiske sprog. Men præsten begyndte gudstjenesten på slovakisk. De standsede ham og kaldte ham uden for, så de kunne snakke og spurgte: 'Hvad har du gang i?! Vi er kommet helt fra USA for at se vores levende traditioner!'

Men præsten sagde: 'Gud er ligeglad med, hvilket sprog, man taler til ham på'.

Og så var det, Turok spurgte: 'Hvorfor skabte Gud overhovedet rusinere, hvis han er ligeglad med, hvilket sprog, de bruger? Så kunne han lige så godt bare have skabt franskmænd, danskere og slovakker over det hele ...'

Fedor Vico var engang i Danmark sammen med "rusinere fra hele verden", som han siger. De var inviteret af Tom Trier, der havde lavet en film om rusinerne – 'Warhol-nationen', som filmen hedder. Kunstneren Andy Warhol blev nemlig nok født i USA, men hans forældre kom fra en lille landsby lidt nord for Prešov. De var rusinere, og Warhols modersmål var rusinsk.

[Dette indlæg blev sendt i PIs [Europaklip](#) 19. januar 2008 og kan høres [her](#).]

Uffe Andersen
journalist

Læs også:

1. [Ungarerne](#) Der er store ungarske mindretal i Ungarns nabolande, især i Rumænien (1,4 mio), Slovakiet (500.000) og Serbien (400.000). (Kort: Wikipedia) Ungarns nationale problem går langt tilbage i tiden. Da magyarerne...
2. [Det makedonske spørgsmål](#) Makedoniens flag foran det gigantiske kors (vist nok verdens største) på Vodnobjerget uden for hovedstaden Skopje. (Foto: Uffe Andersen) Det makedonske spørgsmål har naget Balkan og dermed Europa i halvandet...
3. [Serbokroatisk](#) "Stari most", den berømte osmanniske bro over Neretva fra 1566, blev ødelagt af kroatisk styrker i 1993 og genopført i 2004. Den tyske forfatter Heinrich Heine skrev i 1821, at...
4. [Rumæniens tyske mindretal](#) Herta Müller modtager Nobels litteraturpris i Stockholm i dag. (Foto: Wikimedia) Herta Müller Herta Müller blev født i 1953 i det vestlige Rumænien som del af en dengang forfulgt minoritet,...

Tagget med: Balkan, bogstaver, bosnisk, Centraleuropa, emigration, Europaklip, græsk-katolsk, Habsburg, historie, identitet, karikatur, katolsk, kirke, kultur, kulturarv, kyrillisk, lutheransk mindretal, modreformationen, multikulturel, oldslavisk, P1, paven, Polen, Prag, protestantisk, religion, ritualer, Rumænien, rusinsk, Serbien, serbisk, Slovakiet, Socialistiske Slovakiske Republik, sprogekort, Tjekkoslaviet, traditioner, Ukraine, ukrainere, ungarsk, Vojvodina, Wien

oktober 2010
september 2010
juni 2010
maj 2010
april 2010
marts 2010
februar 2010
januar 2010
december 2009
november 2009
oktober 2009
september 2009
august 2009
juli 2009
juni 2009
maj 2009
april 2009
marts 2009

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.